

Naturalizam Eugena Kumičića

Krpan, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:224080>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i
književnosti

Ana Krpan

„Naturalizam“ Eugena Kumičića

Završni rad iz *Nove hrvatske književnosti II*

Mentor: prof. dr. sc. Goran Rem

Osijek, 2014.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. BIORAFIJA EUGENA KUMIČIĆA	2
3. ZLATNO DOBA HRVATSKOG ROMANA	3
4. ROMANI „OLGA I LINA“ I „GOSPOĐA SABINA“	5
4.1 Analiza romana „Gospođa Sabina“	5
4.2 Analiza romana „Olga i Lina“	6
5. SVIJET KUMIČIĆEVIH ROMANA	8
5.1. Likovi i ljubav	8
5.2. Dvije vrste žena	9
5.3. Dvostruka tendencija	9
5.4. Tri do četiri tipa likova	10
6. SLIČNOSTI ZOLINIH I KUMIČIĆEVIH ROMANA	11
7. „O ROMANU“	13
7.1. Sadržaj članka „O romanu“	13
7.2. „O romanu“ i „Eksperimentalni roman“	14
8. ZA ILI PROTIV NATURALIZMA?	16
8.1. Janko Ibler	16
8.2. Josip Pasarić	16
8.3. Milivoj Šrepel	17
8.4. Dinko Politeo	17
8.5. Čedomil Jakša	17
9. POSTOJI LI RAZLIKA IZMEĐU REALIZMA I NATURALIZMA?	18
10. ZAKLJUČAK	19
LITERATURA	20

SAŽETAK

Ovaj završni rad iznosi tvrdnje i činjenice vezane uz djela Eugena Kumičića i naturalizam. Rad započinje kratkom biografijom Eugena Kumičića i prikazom razdoblja u kojem on djeluje. Nakon toga slijedi analiza Kumičićevih djela „Gospođa Sabina“ i „Olga i Lina“. U tom djelu donose se informacije o specifičnim karakteristikama tih dvaju djela kao što su tipovi likova, tema, različite tendencije te se kasnije prikazuju sličnosti i razlike Kumičićevih i Zolinih romana. Zatim slijedi analiza Kumičićeva članka „O romanu“. Iznose se temeljne teze toga članka te se uspoređuju s tezama koje donosi Zola u svom naturalističkom manifestu „Eksperimentalni roman“. Kasnije se prikazuju različita mišljenja kritičara o naturalizmu Eugena Kumičića te se pokušava utvrditi postoje li razlike između poetike naturalizma i realizma. Na samom je kraju zaključak o tome je li Kumičić uistinu bio naturalist.

Ključne riječi: naturalizam, Kumičić, „Gospođa Sabina“, „Olga i Lina“, Zola

1. UVOD

Zadatak ovog završnog rada je prikazati stvaralaštvo Eugena Kumičića i njegov pokušaj uvođenja naturalizma u hrvatsku književnost. Budući da Kumičić poetiku naturalizma preuzima od Emila Zole, njegova djela i temeljne teze o naturalizmu uspoređivat će se sa Zolinima. Problematika završnog rada odnosi se na naturalizam koji Kumičić pokušava uvesti u hrvatsku književnost. Postavlja se pitanje na koji način i u kojoj mjeri Kumičić provodi naturalističku teoriju u svojim djelima i može li se uistinu Eugena Kumičića nazivati naturalistom.

2. BIORAFIJA EUGENA KUMIČIĆA

Eugen Kumičić rođen je 11. siječnja 1850. godine u malom istarskom mjestu Brseču. Godine 1870. završava gimnaziju u Rijeci, a zatim upisuje medicinu u Pragu, koju napušta nakon godinu dana i odlazi u Beč gdje završava povijest i zemljopis. U talijanskoj je gimnaziji u Splitu predavao hrvatski jezik, a poslije i u Zadru gdje se počeo baviti književnim radom. Dvije godine je proveo u Parizu i šest mjeseci u Veneciji pripremajući profesorski ispit iz francuskog i talijanskog jezika. Od 1883. kao Starčevićev sljedbenik posvetio se književnosti i političkom radu. Bio je prvi hrvatski modernist i francuski đak, prvi Francuz naše literature. Jedan je od pokretača lista „Primorac“, a također uređuje „Hrvatsku vilu“ i dnevnik „Hrvatska“. On je prvi naturalist i socijalni pripovjedač. Zanimao se za kulturne i političke društvene manifestacije, a posebno za suvremenu francusku književnost i pisca Emila Zolu. Čitao je Zoline romane i upoznao se s njegovom naturalističkom doktrinom te je na njegovo pisanje Zola jako utjecao. Pisao je romane, novele, drame, članke i eseje. Njegovi romani i novele obično se svrstavaju u tri skupine. U prvu skupinu spadaju romani i pripovijetke u kojima na pretežno romantičan način opisuje istarske ljude, ribare, pomorce i seljake („Jelkin bosiljak“, „Začudeni svatovi“, „Sirota“ i dr.). Drugoj skupini pripadaju takozvani gradski romani u kojima se primjećuje utjecaj naturalizma („Olga i Lina“, „Gospođa Sabina“). U trećoj su skupini povijesni romani („Urota Zrinsko-Frankopanska“ i „Kraljica Lepa“). Pripadnost pravaškom pokretu bitno je obilježila njegov književni rad. Eugen Kumičić preminuo je 13. svibnja 1904. u Zagrebu. (Kumičić, 1997: 183)

3. ZLATNO DOBA HRVATSKOG ROMANA

U hrvatskoj književno povijesnoj znanosti nema suglasnosti o početku realizma. Kao rubna godina često se spominje 1881., godina Šenoine smrti, ujedno i godina objavljivanja Kumičićeva romana „Olga i Lina“. Naravno, realizam se može pronaći znatno ranije, npr. kod Šenoae. No Šenoa ostaje na razini nerazvijenog realističkog programa zbog favoriziranja literature koja će koristiti narodnom životu, idealizacije nacije i stalnog isticanja narodnog jedinstva. Poetiku realizma moguće je pronaći i u Starčevićевой noveli „Prikaz iz života“, u Tkalčevićевой „Zagrepkinji“, u Jurkovićevom „Pavlu Čturiću“ itd. (Nemec, 1995: 133)

Plodovi zrelog realizma na planu romana u hrvatskoj književnosti javljaju se tek krajem 19. i početkom 20. stoljeća, no elemenata realizma i analize društva ima više u novelistici nego u romanima. Više realizma ima u noveli „Pod starim krovovima“ Ksavera Šandora Gjalskog, nego u njegovu romanu „Janko Borislavić“, isto tako više realizma ima u Držićevim „Criticama iz primorskoga malograđanskoga života“ nego u bilo kojem Kumičićevu romanu. Roman ovog razdoblja u pravilu je realističan je po intenciji, temi i idejnim postavkama. (Nemec, 1995: 135)

Početak 80-ih godina obilježila je agrarna kriza, raspad seljačkih zadruga, propadanje plemstva, a Hrvatska gubi ekonomsku i financijsku samostalnost. Kluenova politika šteti svim sferama razvoja Hrvatske pa tako dolazi i do ograničavanja slobode tiska. Osamdesete su obilježene i usponom Starčevićeve Stranke prava. Hrvatska je bila samostalna država koja nema zajedničkih poslova ni s Austrijom, ni s Ugarskom, nego je s njima povezana samo osobom vladara, a cilj stranke bila je politička sloboda hrvatskog naroda. Pravaši negiraju tradiciju, a iz Šenoinog opusa priznaju samo djela bliska realizmu, npr. novelu „Prijan Lovro“. (nemec, 1995: 137-138)

Janko Ibler u svojim „Literarnim pismima“ Šenoi spočitava pretjerani subjektivizam, uzdiže Kumičićev roman „Jelkin bosiljak“ iznad Šenoina „Prosjaka Luke“. Književnost se u pravaškim tekstovima često koristila samo kao sredstvo za ideološko-politički obračun, a većina književnika kao što su Kumičić, Kranjčević, Folnegović, Kovačić, Novak, Ibler bili su pravaški orijentirani. Pravaši su bili pokretači brojnih književnih i političkih novina, časopisa i almanaha kao što su „Sloboda“, „Hrvatska vila“ i „Balkan“. (Nemec, 1995: 139-140)

Za razliku od francuskog ili engleskog realizma, hrvatski nije zasnovan ni na kakvim filozofskim koncepcijama, niti je strani fenomen preslikan u hrvatsku književnost; on je autohton i originalan, proizvod je niza društvenih, političkih, ideoloških i literarnih elemenata. Dakako, hrvatski je realizam dio europskog kruga, s njime dijeli temeljne poetičke značajke,

ali ima niz posebnosti proizašlih iz domaće kulturne situacije, a to su naglašena romantična i idealistička komponenta, nacionalna funkcionalnost književnosti, regionalizam, interferiranje s naturalizmom i modernističkim poetikama. Naš realizam je proturječno razdoblje jer pisci imaju vrlo različite literarne koncepcije, čak je i unutar opusa jednog književnika vidljiva podvojenost, kao primjer može se izdvojiti Kovačićev roman „U registraturi“ i roman „Baruničina ljubav“ (trivijalan roman natopljen romantizmom) ili Kumičićeva „Gospođa Sabina“ (socijalno-kritički roman) i naivni idealistički „Jelkin bosiljak“. (Nemec, 1995: 142-143)

U realizmu dolazi do prevlasti proze, ali nemamo čistih, pravih realističkih romana, čak i najznačajnija djela ovog perioda „U registraturi“ i „Mrtvi kapitali“ zapravo su mješavina romantizma i realizma. Ipak u odnosu na Šenoino doba, roman osamdesetih i devedesetih godina pokazuje važan zaokret. Tehnika naracije postaje najzgodnijom za razvijanje realističke teme i za posredovanje ideoloških programa, te su potrebni određen prostor i vrijeme da bi se pokazao junakov razvoj, da bi se izrekla društvena kritika. U romanima se javlja suvremena tematika, oblikuje svakodnevni život svakodnevnim jezikom, interes za svakodnevicu, nastoji se osloboditi pedagoške funkcije i usmjeriti na analizu društvenih tipova, pokušava otkriti korijene klasnih suprotnosti i zakone ekonomskog razvoja. Iako je roman sa povijesnom tematikom još zastupljen, romani sa socijalnom tematikom u prvom su planu. Karakteristične teme u romanima su školovanje seljačke djece u gradu, nastanak inteligencije, propadanje aristokracije, slom tradicionalnih moralnih vrijednosti, duhovne krize intelektualaca, politička previranja, sukob između sela i grada. (Nemec, 1995:144)

4. ROMANI „OLGA I LINA“ I „GOSPOĐA SABINA“

Kumičiću se u oba romana zamjera nedostatak psihološke analize i smatra se da je pisac više pažnje posvetio tome, njegovi romani bili bi puno bolji. „Kumičić je počeo svoj rad opisivanjem krasnih seoskih i gradskih idila, a došao je sada do najogavnijih prizora iz gradskog života“ (Čedomil, 1976: 319) „Naši kritičari još odavno su proglasili „Jelkin bosiljak“ i „Začudene svatove“ uspjelim djelima, a „Olgu i Linu“ i „Gospođu Sabinu“ najslabijim njegovim romanima (...) „Začudeni svatovi“ i „Jelkin bosiljak“ ne imaju nikakve književne vrijednosti, dočim „Gospođa Sabina“ i „Olga i Lina“, iako su nesavršena djela, odaju ipak lijep talent.“ (Čedomil, 1976: 317) Kumičić među prvima u hrvatskoj književnosti aktualne društvene probleme postavlja kao centralnu temu. Podjednako mu je stalo do atraktivnosti priče i do kritike socijalnog konteksta u kojoj je priča smještena. U tome se krije pukotina koja razdvaja njegovu romanesknu teoriju i praksu. Paradoks je očit: ono što u teorijskom konceptu odbacuje, prihvaća u svojim romanima.

4.1 Analiza romana „Gospođa Sabina“

„Gospođa Sabina“ najbolje je Kumičićevo djelo, točnije neobična sinteza socijalnog i trivijalnog romana. Roman je to s građom iz zagrebačkog života (opisi klasnih previranja, svakodnevice, portreti socijalnih tipova i slično). Likovi u „Gospođi Sabini“ postavljeni su u osnovne tijekove društvenih kretanja i njima su presudno određeni. Djelo izvrsno ilustrira raskorak između Kumičićeve teorije i prakse. Tema je tipično balzacovska: socijalna kritika, prikaz ekonomskog i moralnog rasula, agonija plemstva, grad kao leglo poroka i laži. Iako je Kumičić u svom kritičkom tekstu ustvrdio da je dosta bavljena salonima, a u ovome je romanu poprište zbivanja upravo građanski salon kao mjesto intenzivne društvene komunikacije i ogledalo života viših slojeva zagrebačkog društva. (Nemec, 1995: 191) Pokretači radnje su trač, skandal, pohlepa za novcem i užicima, flert, bračna nevjera i slično. Sve želje, nade, kompleksi, porivi i problemi u romanu određeni su jednim jedinim faktorom-novcem. Kumičić je prvi hrvatski romansijer koji je uočio snagu novca u društvu i njegovo razorno djelovanje na sve instance. Njime je određena svaka fabularna napetost. U romanu Sabini se oči zacakle kad vidi novac, a Vojnić je sretan kad ustanovi da mu je stric na samrti i da će uskoro naslijediti lijep imetak. Kada postane bogati baštinik, primjećuje da ga mnogi nekako drugačije pozdravljaju, za njim se okreću i djevojke i gospođe. Uočavamo i obrnuto proporcionalnu vezu između novaca i morala. Pohlepa za novcem briše svaku moralnu

ogradu. Ambiciozna malograđanka Sabina zbog novca i želje za životom na visokoj nozi gura muža u pronevjeru, moralno kompromitira vlastitu kćerku, a sama falsificira mjenice i krade novac iz blagajne svoga zeta. Novac je jedini cilj i ideal, a uz to vladaju i egoizam, licemjerje i beskrupuloznost. Zato nema niti jednog pozitivnog lika. Svi su uvučeni u splet laži, prevare. To je prava kronika rušenja tradicionalnog morala i idilične Šenoine slike patrijarhalne obitelji i „zdravog društva“. (Nemec, 1995: 192)

U romanu dominira Sabinin temperament, to se vidi po tome što su joj svi podređeni, a pogotovo se članovi njezine obitelji pokoravaju njezinoj volji i svi su pod njenim utjecajem. U opisima Sabininog desetogodišnjeg sina Silvia problematiziraju se metode odgoja i neuspješni rezultati odgoja. Ukazuje se na činjenicu da je razmažen, čak i u njegovom životu novac igra veliku ulogu. Uočava se kako Jakov Vojnić odgaja Silvija u ime njegovih roditelja, i to s puno boljim metodama. To se vidi u prizoru gdje otac ne spriječi Silvija u ispijanju vina nego dolazi Vojnić i prima ga za uho. Nakon toga mu Sabina zahvaljuje što je preuzeo brigu oko odgoja sina, a njen muž mu zahvaljuje usiljenim osmijehom. U djelu uočavamo i eksplicitnost društvene kritike. Kumičić je okrenuo hrvatski roman prema realističkom prikazu stvarnosti s reprezentativnim karakterima s naglašenom socijalno-psihološkom motivacijom i jasnom dijagnozom društvenih anomalija. Možemo zaključiti da „Gospođa Sabina“ predstavlja osobito značajnu stepenicu u evoluciji hrvatskog romana. Značenjsko je težište pomaknuto prema socijalnoj kritici. Zbog čvrste motivacijske osnove uočava se povezanost sa suvremenim realizmom. „Gospođa Sabina“ iako nije izvrstan roman, svakako je najbolje Kumičićevo djelo. „U Sabini odskače piščeva originalnost. Mali Silvio, stara Irena, bogata Jele, pa i sam Hribar dosta su krasne crte. Kod Zorke je vješto opisana nestašnost isprošene djevojke, vijoglavke. Ivan Lozar preveć je smiješan, kao što je i Ribičević preveć opijen svojim idejama, da ga samo obiteljski život može spasiti. Jakov Vojnović je pak nesretan tip, koji se na žalost u svim djelima ističe pod raznim krinkama svojom karakterističnom pohlepom za barunstvom. A Sabina? Još neodgonetnuta zagonetka, kao što je i onaj Milan koji se oko nje i Zorke vrti.“ (Čedomil, 1976: 318)

4.2 Analiza romana „Olga i Lina“

Akteri u romanu su podijeljeni na dobre i zle, bijele i crne, bez ikakvih prijelaza. Unutrašnje borbe i dileme su vrlo rijetke stoga likovi djeluju neuvjerljivo. U romanu Hrvati su dobri, a stranci su loši, a žene su ili Olge ili Line, odnosno ili anđeli ili razvratnice. Sve to vodi jednoličnoj fabuli, klišeiziranim zapletima i predvidljivim rješenjima. Iako je Kumičićev

roman „Olga i Lina“ izazvao veliku senzaciju zapravo se može uočiti da je on samo još jedan trivijalni roman. Od naturalističkih elemenata prisutni su samo neki elementi kao opisi Alfredova sna koji predstavlja krajnje granice estetike ružnoće u hrvatskom romanu 19.stoljeća. (Nemec, 1994: 189)

U romanu se uočava i kompozicijski nedostatak: „ekspozicija je preduga, pripovijedanje teče u početku polagano da bi se, što se roman više bliži kraju, događaji umnažali, radnja ubrzavala, a čitave godine sažimale u jednu-dvije rečenice.“ (Nemec, 1994: 190)

Roman „Olga i Lina“ značajan je zbog razvijanja određenih karaktera „(...) kao na primjer baruna Artura, čije sive oči nemaju nikakva izraza, do nekakve proste lukavosti, donekle i Alfred svojim licem mrtvim i bešćutnim što je živ. A po svojoj prilici bile bi nam jasnije Lina i Klara da nije jasnoću žrtvovao pisac romantičnom efektu.“ (Čedomil, 1976: 318)

5. SVIJET KUMIČIĆEVIH ROMANA

5.1. Likovi i ljubav

Likovi u Kumičićevim djelima svoje pravo lice pokazuje tek kada se nađu usred neke ljubavne zgrade. Vrlo malo saznajemo o likovima i njihovu životu, no kada su zaljubljeni potpuno se razotkrivaju pa saznajemo je li netko dobar ili loš. Ljubav koju Kumičić opisuje slična je u svim njegovim djelima. Ta ljubav opisana je kao čista i anđeoska ili se radi o tjelesnoj požudi. U njegovim djelima s jedne strane se uočava čista i plemenita ljubav, a s druge strane zle namjere tuđinaca ili Hrvata koji žive po gradovima i preziru sve što je Hrvatsko. Kao primjer u romanu „Gospođa Sabina“ može se istaknuti lik Ruže. Ona je zaljubljena u Mavra Šarinića i sretna je uz njega, no njihovu sreću pokušava narušiti Solarić. U romanu „Olga i Lina“ čistu i dobru Olgu napada njemački kapetan. Ljubavni parovi su ili dobri, plemenitih namjera ili su moralno pokvareni, pa se sve ponovno svodi na to da je s jedne strane čista ljubav, a s druge su ljudi bez srca i duše. Jaša Čedomil, uočivši sve te elemente koji se pojavljuju u Kumičićevim romanima, govori: „Ja u tom vidim najočitiiji dokaz Šenoineg upliva na našeg pisca. Da ne rešetamo Šenoine romane, spomenut ću samo Zlatarevo zlato. Tu nalazimo tip raskalašenog velikaša koji po svojim slugama daje hvatati poštene hrvatske kćeri da budu plijenom njegovih zvjerskih strasti.“ (Čedomil, 1976: 305) „Pisac govori sa zanosom o toj hrvatskoj djevičanskoj ljubavi, on hoće da i nas ona zanese, pa zato izmišlja svakojake neprilike, protivštine i zapreke da nam svoje junake nesretne i progone predstavi, da nas pak uzraduje i usreći njihovom neizbježnom sretnom svrhom. I po tom sudim da, koliko u zapletanju romana toliko i u shvaćanju ljudi i ljubavi, Kumičić se najviše poveo za Šenoom“ (Čedomil, 1976: 305) Ljubav u Kumičićevim romanima je „(...) privlačenje srdaca jednoga k drugomu, ili je to brutalnost živine, a žena je u tom neobičan predmet užitka i muke.“ (Čedomil, 1976: 314) „Divotna uda, kosa, razbludni i sjajni pogled, obla ramena, nabujale grudi i bijela put - sve te divote, to je ono što samo može Kumičićevim junacima uspaliti ljubav, i uopće zanimanje za kakvu ženu“ (Čedomil, 1976: 314) U većini Kumičićevih romana muškarci se zaljubljuju iz takvih ili sličnih razloga, a zaljubljeni parovi vode slične razgovore i izjavljuju ljubav na slične načine i gotovo na istim mjestima, a kad se dragi rastane od svoje drage ona im lebdi u snu.

5.2. Dvije vrste žena

Postoje i dvije vrste žena. One koje su dobre i poštene, iskrene i čedne u ljubavi kao što je Olga u „Olgi i Lini“ i Ruža u „Gospođi Sabini“. Druga vrsta žena su one koje su razvratne i kada nekoga požele privući u svoju mrežu, prikazuju se čednima. Primjer takve žene u „Olgi i Lini“ je Lina kada zavodi Alfreda i Zorka u „Gospođi Sabini“ sa svojim ljubavnicima.

5.3. Dvostruka tendencija

Kumičić nam u svojim romanima pokazuje dvostruku tendenciju: političku i društveno-moralnu. Politička tendencija se jasno može uočiti te nam je jasno predstavljena preko likova u romanu. Društveno-moralna tendencija je skrivena i obavijena ironijom. Ljudi koji su opisani kao dobri i plemeniti, veliki su rodoljubi, a strance Kumičić ni malo ne štedi. Za njega oni svi štete Hrvatskom narodu, oni su licemjerni, nepošteni. Kumičić kritizira i gradsku gospodu i smatra da su oni moralno propali. „Ili se svojim ogavnim strastima diče kao gospođa Klara, ili nekom konvencionalnošću tobože ih osuđuju na javi, čeznući za njima potajno, i tad se pisac ironično smije tim jadnicima koji ogovaraju razbludne velikaše, a opet su uvjereni da bi spadali u visoko društvo kad bi im u dio čast pala da se s njima razgovaraju, ili uzdišu nad propalim javnim moralom kad se govori o nemoralu među nižim slojevima“ (Čedomil, 1976: 309) Zbog pretjerane političko-moralne tendencije Kumičiću manjka objektivnost jer njegovi karakteri nisu u potpunosti razvijeni te mu koriste kao oruđe za postizanje određenog cilja. On previše upliće sebe u djelo i uvijek se čuje njegov glas. Pretjerano isticanje tendencije, Čedomil kaže :“(…) dovodi do karikature, jer mrzeći po načelu nekoga on je prisiljen nabaciti se svakom porugom na nj, ocrniti nam ga što više može; strast ga pri tom goni, a za istinito prosuđivanje hoće se hladnokrvnosti, drukčije opisao si nam osobu i stvar ne onakvu kakva jest već kako bi ti to želio od mržnje da bude, ili bar kako se tebi, ali samo tebi pričinjava.“ (Čedomil, 1976: 310) To je upravo ono što razlikuje Kumičića od Zole jer Zola smatra da svako djelo iz kojega se može pogoditi pisac ne valja, jer se on zalaže za objektivnost.

5.4. Tri do četiri tipa likova

Sav svijet Kumičićevih romana svodi se na tri-četiri tipa koji mijenjaju samo ime u jednom ili drugom romanu. Kao primjer možemo istaknuti različite lihvare, grofove, činovnike koji, ako ih promatramo u „Olgi i Lini“ ili „Gospođi Sabini“ svuda su isti. To su sve ljudi koji su pohlepni, novac im je iznimno važan. Ako su stranci oni su zli i opaki, ako su Hrvati jaki su, čvrsti i dobri. „Ksenofobija struji iz kumičićevih romana: stranac spletkari, donosi nesreću, moralnu izopačenost u idiličnu hrvatsku sredinu“ (Nemec, 1994: 187) Iz njegovih slika gradskog života u romanima „Olga i Lina“ i „Gospođa Sabina“ velikaški dvorovi i saloni leglo su nemorala ili licemjerja pa tako i Sabinin i Klarin salon. Pošteni ljudi mogu se pronaći samo u skromnim gradskim stanovima. Kumičićevi tipovi su vrlo pretjerani što se ponovno može povezati s romantizmom. „Djelovanja tih junaka pak odgovaraju skupu ideja društvenih ili moralnih na čijoj osnovi osniva se društvo. Uzveličavajući tog velikog junaka, ili šibajući kandžijom tog velikog zlikovca, pisac hoće da nam da primjer onoga što bi moralo biti, ili što ne bi moralo biti, radije nego primjer onoga što u realnosti postoji.“ (Čedomil, 1976: 113) U njegova oba romana i „Gospođa Sabina“ i „Olga i Lina“ nemoguće je zaključiti zašto su određeni likovi baš takvi kakvi jesu. Mi ne znamo razlog Lininog nemoralnog ponašanja, ne znamo niti razlog Klarinog lošeg ponašanja kao ni Sabininog. O svakoj osobi u romanu i za svaki njihov čin može se postaviti isti upit. Osim toga, u oba romana sve osobe su dosta slične jedne drugima. „Karakteristika pojedinih osoba mora se sastojati u razlici između njih, a ne u sličnosti. Ta se razlika mora pokazati u njihovim činima, jer po činima mi ih moramo upoznati; i u tom su složni svi kritičari“ (Čedomil, 1976: 314) Upravo ta različitost je ono što ne dostaje u Kumičićevim romanima i ono što ga ponovno odvaja od Zole.

6. SLIČNOSTI ZOLINIH I KUMIČIĆEVIH ROMANA

Osim svojim „Eksperimentalnim romanom“, Zola se proslavio svojim romanom „Nana“ koji izlazi u Parizu u nastavcima od 16. lipnja 1879., a godine 1880. „Nana“ izlazi kao knjiga i mnogi su ju tada smatrali knjigom bez ikakve vrijednosti, da su stvari koje ju krase mamac samo putenim starcima i znatiželjnicima, da je njezin stil razvodnjen, a glupostima i prljavštinama je posvećeno mnogo mjesta. Smatralo se da Zola u „Nani“ stvara kurtizanu svojih snova. Neki su smatrali da su Zolina djela od onih u kojim je stvarnost temeljito transformirana umjetničkim temperamentom te da je njegov realizam senzualna i mračna poezija. Kumičić nakon pročitane „Nane“ započinje pisanje svog romana „Olga i Lina“. (Tomić, 1970: 282)

U želji da se dokaže Kumičićeva zavisnost od Zole, mnogi su hrvatski kritičari uspoređivali „Olgu i Linu“ sa Zolinom „Nanom“. No usporedba tih dvaju djela dokazala je upravo suprotno, veliku razliku između njih. Kumičić je dosta toga prenio iz Zoline „Nane“ u svoj roman „Olga i Lina“, a kasnije i u „Gospođu Sabinu“. Većina likova iz Zolinih romana, nalaze se i u Kumičićevim samo pod drugačijim imenom s nešto izmijenjenom fizionomijom. Zolina Nana je lijepa i glupa kurtizana, a Kumičićeva Lina je lijepa i inteligentna žena. Zolina Nana rađa vanbračno dijete u šesnaestoj godini koje odgaja njezina tetka. Nanino dijete umire od kozica, a pritom zarazi i Nanu koja isto umire. Kumičićeva Lina se udaje za hrvatskog baruna Alfreda poslije smrti njegove prve žene Olge. Lina s Alfredom ima kći Idu koja radi u Lininoj javnoj kući. Tamo Idu ubija njezin polubrat Milan, sin Alfreda i prve žene Olge, saznajući da mu je sestra nakon jedne provedene noći s njom. Prva Alfredova žena Olga ne liči na prvu ženu Nanina ljubavnika Muffata. Olga je poštena, a Muffatova žena Sabine ima ljubavnike. Jedan od Naninih ljubavnika je Steiner, koji se pod istim imenom pojavljuje kao Linin ljubavnik u romanu Olga i Lina. Kumičićeva Lina je ubojica jer ubija Olgu dok Nana to nije. Osim toga, Nana je radničkog porijekla, a Lina je barunica. (Tomić, 1970: 289)

U oba djela može se uočiti estetika ružnoće u opisu raspadnutih Tijela Line i Nane, što simbolizira truljenje njihovih pokvarenih duša, ali i cijele njihove društvene sredine. Opis Linina tijela može se pronaći u već spomenutom Alfredovom snu, koji je jedan od rijetkih naturalističkih elemenata u romanu. „Lina bi mu se prikazivala, on je zapanjeno gleda, dršće i boji se njezinih veliki modrih grudi, njezinih bokova, njezinih stegna, cijelog njezina tijela koje kao da gnjije, koje se širi i raste, sve više i više, a po njemu plaze otrovne zmijske i prskaju ga crnim i krvavim otrovom. Lina ga hvata za grlo, grčevito ga guši, a on se brani objeručke. Njeno se tijelo trese, rastavi i raspe. Komadi toga tijela, pomiješani s krvlju, padaju na njega,

pokrivaju mi već i cijelu postelju, a veliki, nabrekli crvi plaze i gmižu po njemu, on ih davi i gnječi, no oni se uvijek množe i množe, ruke su mu već okrvavljene, otresa sa sebe taj smrad, ali se ne može na maknuti, svuda krv, svuda crvi.“ (Kumičić, 1997: 91)

Zola je Nanino tijelo opisao nakon što ju pronađu mrtvu: „ To je bila jedna masna, gomila gnoja i krvi, hrpe smrdljivoga mesa, bačena tu na jastuke. Gnojne bubuljice raširile su se po cijelom licu, jedna do druge, skvrgnute sa sivim izgledom blata, one su već ličile na neku plijesan zemlje, na ovoj bezličnoj koži gdje se crte više nisu poznavale. Lijevo oko se potpuno izgubilo u ključan, drugo udubilo se kao crna pokvarena rupa. Iz nosa je još curio gnoj. Velika crvenkasta krasta pružala se od jednog obraza i prelazila preko usta iskvarivši ih u grozan smijeh. I na ovu užas i grotesknu masku ništavila, kosa, lijepa kosa, sadržavši svoj plemeni sjaj sunca, klizala je, prelijevajući se kao zlato. Venera se raspadala.“ (Zola, 1965: 269) Oba odlomka su reprezentativni primjeri naturalističkog opisa, vjerodostojni, baš kao fotografije.

Savković tvrdi da se u Kumičićevoj „Gospođi Sabini“ nalazi isto društvo kao i u Zolinu romanu „Pot-Bouille“. Sličnosti su to što je Lozar nemoćan pred svojom ženom baš kao Josserand pred svojom u romanu Pot- Bouille. I Sabinu i gospođu Josserand zanosi život na visokoj nozi i žude za novcem. One su dio raznih skandala i intriga, ne vole nikog osim sebe, ali se pred drugima pretvaraju kao ljubazne i drage. Iako postoje sličnosti Kumičić ipak ne crta situacije u detalje kao Zola jer je hrvatska književnost u njegovo doba zazirala od opisa kakvi postoje u Zolinim romanima. No nije važno tražiti sličnosti u radnji ili licima, važno je koliko je Kumičić nastojao nasljedovati Zoline koncepcije o romanu, odnosno koliko je hrvatsku književnost time približio suvremenim strujama europske književnosti. (Tomić, 1970: 289)

O tome Antun Barac govori: „Svoja zapažanja o društvu povezo je s problemima tadašnje hrvatske politike. Nastojao je pokazati kako elementi ekonomskog i moralnog rasuda u hrvatskom građanskom društvu dolaze od ljudi koji su i hrvatski politički protivnici, Nijemci, Talijani i Madžari.“ (Tomić, 1970: 289) ...i dalje nastavlja da je Kumičić sve to „iznio više kao plod osjećanja i pojedinačnih opažanja negoli kao posljedicu jednoga gledanja na stvari.“ (Tomić, 1970: 290) Kumičić je, tvrdi Barac, htio pokazati koliko pokvarenosti, laži i plitkosti ima u klasama koje žele u narodnom životu voditi glavnu riječ, on je socijalni kritičar, opisuje pojedine klase prema karakteristikama: propadanje aristokracije zbog raskošnosti i neobuzdanosti, propadanje obrtnika zbog lijenosti, teškoće činovničkih obitelji. Kumičić je djela izrađivao na osnovu opažanja, ali se pišući prepustio svom temperamentu. Iako je od pisca tražio da proučava životne pojedinosti i da na osnovu njih izgrađuje djelo, nije do kraja slijedio to načelo, nego je pažnju posvetio pripovijedanju, nastojao iznenaditi čitatelja

neobičnim događajima i velikim kontrastima, odnosno nastojao je zabaviti čitatelja. Antun Barac smatra da su Kumičićeva djela plod borbe protiv stranih ugnjetavača i protiv rastvornih domaćih elemenata. Sav je njegov rad imao jasnu društvenu, političku, nacionalnu i moralnu tendenciju. (Tomić, 1970: 290)

7. „O ROMANU“

7.1. Sadržaj članka „O romanu“

Kumičić tvrdi da temelj romana mora biti shvaćanje istine, poimanje realnosti. Ako pisac nema dara da vidi prirodu onakvu kakva jest uistinu, bolje da se ostavi toga. Pisac mora imati nešto soli u glavi, vrlo zdrav naravni razum i posve zdrave oči. Problem je što velika većina pisaca ima, prividno, zdrave oči, a ipak ne vide ni prirodu ni ljude u pravoj slici. U povijesnom romanu piscu je potrebna bujna imaginacija kako bi drugačije iz prošlih vremena dozvao junake koji nikada nisu postojali i kakvih nikada neće biti. Realistični pisac također mora imati plan, no pronalazi ga u svakodnevnom životu, a ne u imaginaciji. Običaji, odgoj, društvo u kojem čovjek živi razlog su zašto mnogi govore s prezirom o realističkoj školi. Većina velikih pisaca i pjesnika pojavila se iza ogromnih nesreća koje su zadesile svijet; tako je i skoro sva naša poezija posljedica raznih narodnih katastrofa. Kumičić smatra da Zola, kao i ostali naturalisti braneći svoja djela dokazuju tvrdoglavom svijetu dosta jasno da se ne bi smjele njegove knjige nazivati romanima. Zola se obično predbacuje da piše nepristojno i raskalašeno. Zola uistinu otkriva svaku društvenu ranu najvećom bezobzirnošću, no on ne budi u čovjeku grešne misli nego ga prisiljava da se zgraža i razmišlja. Osim toga, Kumičić smatra da roman u kojem nema shvaćanja realnog svijeta, malo vrijedi. Hrvatska književnost ima dosta izvrsnih pripovijedaka, no to su većim dijelom proizvodi imaginacije. Prostori u kojima se nalaze mnogi naši pisci nalaze se izvan kruga divne istine. Analizi i eksperimentalnoj metodi ne vidimo traga. Ti pisci ne bi se smjeli upuštati u istraživanje, ne bi smjeli slikati prirodne slike i oblike i realni život. Kad pisac opisuje ljude kakvih nije nikada na svijetu bilo, može mirno spavati, jer nije spomenuo nikoga od svojih suvremenika. I u prvobitnom povijesnom romanu trebalo je bujne imaginacije jer kako da se drukčije izazovu iz prošlih vremena junaci kakvih nije nikada na svijetu bilo i kakvih neće nikada biti. Za Kumičića je velika zadaća prikazati čitaocu ljude od mesa i kosti, koji se smiju i plaču, koji su lijepi i ružni, čisti i blatni. Pisac čim je naravniji, time je bolji. Također, Kumičić tvrdi da su Balzac i Turgenjev veliki pisci jer im romani nisu puke priče. Oni su u svojim djelima znali opisati svoje vrijeme naravno i istinito. Njih dvojica su dva velika reformatora. Kumičiću nije

jasno zašto se pisci još uvijek bave salonom i zar nisu i propale žene vrijedne da im pomogne. Mnogi ljudi predbacuju Zoli da su mu knjige nepristojne, da se ne bi smjele dati u ruke mladim ljudima. Kumičiću je ta tvrdnja smiješna te govori kako se liječnici bave dijagnozom tijela, a naturalisti se bave dijagnozom duše i srca. Kumičić postavlja pitanje što je naturalizma i odgovara kako je to povratak k izvoru, k naravi. Pisac mora izaći iz sobe, mora tražiti izvore. Tu će se upoznati sa silom svijeta, zapaziti će si mnogo prizora, razvidjeti će razna mjesta pa će sve zabilježiti i proučiti. Kada pisac prouči mjesto i ljude onda sjeda i kreće pisati. Razne slike slijede u romanu jedna za drugom, naravnim i neprisiljenim tijekom, od analize do analize. Takav roman pokazuje nam se posve naravnim; osjećamo se među ljudima, upoznajemo svoje vrline i mane, radujemo se, ljutimo se i sramimo se, već kakva nam je prošlost. Kumičić kaže kako vebna narav i silan život dršću oko svakoga pisca, no mnogi ne vide onoga što im se zbiva pred očima, zalijetajući se u lažni svijet imaginacije. (Kumičić, 1976: 355-365)

7.2. „O romanu“ i „Eksperimentalni roman“

Eugen Kumičić na napade romana „Olga i Lina“ odgovara člankom „O romanu“ koji izlazi u „Hrvatskoj vili“ 1883. godine. „U tom se članku Kumičić, uglavnom, inspirirao Zolinom knjigom „O eksperimentalnom romanu“, naročito njegovim poglavljem pod naslovom „O romanu“. Kumičićeva je studija o romanu znatno sažeta Zolina knjiga koju je Kumičić bogato začinio svojim idejama. Ne može se reći da je Kumičićev članak obično prepričavanje Zoline knjige. Kumičić je uzimao i razvijao pojedine Zoline misli u njima prepletao svoj članak.“ (Tomić:1970: 286)

Zola u svom manifestu navodi: „Glavna osobina romanopisca je smisao za stvarnost.“ (Zola, 1979:208) Kumičić Zoline riječi parafrazira i piše: „Temelj romana mora biti shvaćanje istine, poimanje realnosti“ (Kumičić, 1976: 355) Zola kao velike uzore navodi Balzaca i Stenhala te za njih tvrdi: „ Oni su veliki jer su opisali svoje vrijeme, a ne što su izmislili priče.“(Zola, 1979:205) Kumičić kao uzora navodi samo Balzaca: „ Kad se oglasi genijalni Balzac, silna bijaše nastala graja (...) no on je danas silan i svjež, jer je opisao svoje vrijeme naravno i istinito (...) velik e jer m romani nisu puke priče.“ (Kumičić. 1976: 358)

Kumičićev naturalistički manifest „O romanu“ stvara sukob i postavlja se pitanje hoće li u hrvatskoj književnosti 80-ih i 90-ih godina prevladati naturalizam i njegove forme (verizam, objektivizam) ili će se razvijati putem realizma. Iz članka „O romanu“ možemo izdvojiti tri temeljne teze. Prva je kako romana mora biti shvaćanje istine, poimanje realnosti, pisac mora

imati zdrave oči da bi vidio prirodu onakvu kakva jest. Druga teza odnosi se na književnost kojoj je zadaća prikazati ljude kakvi jesu, od mesa i kosti, koji se smiju, plaču, lijepi su i ružni. Trećom tezom naglašava se kako se danas zahtijeva više istine, a manje zanosa, roman u kojem nema shvaćanja realnog svijeta malo vrijedi. Od Zole je Kumičić prihvatio samo teorijski tezu o ovisnosti čovjekove sudbine o sredini (miljeu) i to da književno djelo ne smije nastajati iz mašte, nego stvarnosti. U hrvatskoj književnosti Kumičić ističe Augusta Šenou, ali umjesto odupiranja i suprotstavljanja Šenoinoj romantičnoj koncepciji, Kumičić upravo od nje polazi. (Šicel, 2000: 8-9)

Nemec također tvrdi da: „od svih naših realista Kumičić je najviše inlinivirao elementima najnižeg romantizma i sasvim se približio fabularnim stereotipima karakterističnim za trivijalnu književnost“ (Nemec, 1995: 183)

8. ZA ILI PROTIV NATURALIZMA?

U Hrvatskoj na pojavu Zoline „Nane“ i Kumičićeve „Olge i Line“ reakcija je bila velika te su se desetak godina u hrvatskoj književnosti vodile borbe za i protiv naturalizma.

8.1. Janko Ibler

Pobornik naturalizma u Hrvatskoj bio je Janko Ibler. Za njega su naturalizam i realizam bile ista stvar. U prvim godinama svoga kritičarskog rada Ibler je pisao o Kumičiću vrlo pohvalno, boreći se za realizam u književnosti. Janko Ibler kaže da je Kumičiću bio prvo uzor Zola, a zatim Flaubert, no kasnije mijenja stav o Kumičiću i sa stajališta umjetničkog realizma zaključuje kako Kumičićeva dijela ne vrijede mnogo te da u njegovim djelima nema ni traga realizmu. (Tomić, 1970: 284)

8.2. Josip Pasarić

Josip Pasarić kao protivnik naturalizma, u Vijencu je 1883. napisao studiju „Hoćemo li naturalizmu?“ gdje kaže kako naturalizam pod krinkom istine uvodi samo rugobu i moralnu iskvarenost, da proučavanje ubojica treba ostaviti vještacima te da naturalizam naviješta estetiku rugobe. Također, smatrao je da roman „Olga i Lina“ može djelovati samo pogubno, jer će svaka djevojka koja pročita taj roman zaključiti da u životu dobre i skromne djevojke kao što je Olga stradaju, a one pokvarene kao Lina uspijevaju. Stoga Pasarić iznosi princip „zdravog realizma“ gdje pjesnik treba uljepšavati svoje prikaze i uzor se treba tražiti u Šenoi, a naturalistička djela daju loš primjer. (Tomić, 1970: 285) Pasarić u svom članku postavlja i pitanje unosa stranih elemenata u hrvatsku književnost: „da li će ova tuđa biljka, koju kane presaditi u naš skromni hrvatski vrt, uroditi dobrim plodom, ili neće li svojim velegradskim zagušljivim i nezdravim mirisom okužiti svoju novu postojbinu.“ (Pasarić, 1883: 846-847) Pasarić naturalizam smatra pogubnim za hrvatsku lijepu knjigu, a ta tvrdnja ostavila je duboki utjecaj i na kasniji razvitak hrvatske književnosti. Za takav novi stil književnog stvaralaštva, Pasarić zaključuje: „Proučavanje zločinaca, ubojica i moralnih propalica ostavimo sudačkim i liječničkim vještacima; oni će im dosuditi pravi lijek i popravak, a vila umjetnica nije još postala milosrdnom sestrom. Estetiku rugobe nagovještava naturalizam.“ (Pasarić, 1883: 846-847)

8.3. Milivoj Šrepel

Milivoj Šrepel je u prvoj fazi bio protivnik naturalizma, a u Vijencu 1884.godine piše članak „O impresionizmu“ gdje iznosi da naturalisti prikazuju samo najogavnije ljude i najružnije strasti, kao da u društvu uopće nema dobrote. On kao i Pasarić protivi se Kumičićevoj tezi da je za pisanje romana potrebno imati zdrave oči, nego je isticao potrebu stvaralačkog talenta. Godine 1887. Milivoj Šrepel u članku „Najnoviji srpski pripovjedači“ mijenja stav prema naturalizmu i Zoli te naglašava da je istina princip moderne beletristike i piše o Zoli kao o jednom od najvećih europskih pisaca. (Tomić, 1970: 285)

8.4. Dinko Politeo

„Dinko Politeo, novinar i tradicionalist, napada Zolu kao i ostali protivnici naturalizma u Hrvatskoj. Zoline je romane smatrao ogavnim i gnjusnim, a naturalizam smatrao estetikom rugobe. Kao i Brunetiere tvrdio je da se estetika ne smije dijeliti od etike“ (Tomić, 1970: 285, 286)

8.5. Čedomil Jakša

Čedomil Jakša 1888. Godine u članku „O romanu“ traži kompromis između krajnjeg naturalizma i umjerenog realizma. Izjavljuje kako je kod nas naturalizam besmislica, dok je u Francuskoj vrlo logična pojava te da govori kako Kumičić propada jer se ne zna snaći između svog uzora i svoje intimne nutrine. (Tomić, 1970: 286) Jakša Čedomil oštro se protivi tome da se Kumičića naziva zolijancem. Taj naziv ne može dokazati niti jedan njegov roman. Kumičić ne gleda na roman, niti na ljude, niti na prirodu s onog gledišta kao Zola. Zola smatra da je zadaća romanopisca „Izložiti činjenice, analizirajući ih do kraja. Zolini romani temelje se na fiziologiji i atavizmu, što nije vidljivo u Kumičićevim romanima. Osim toga, Kumičić ne dijeli Zolina razmišljanja o ljudima i prirodi. Zolini junaci djeluju po nagonima, bez ikakve moralne odgovornosti. Cilj Kumičićevih junaka je oplemeniti narod i preobraziti svijet. Može se reći da su Kumičićeva djela slavospjev svojoj rodnoj zemlji.

Zola promatra čovjeka u vezi s nasljedstvom i okolinom, a Kumičićeva lica su odgovorna za svoja djela, Kumičićeve fabule su naivne i jednostavne, opisi su mu nanizane dekoracije, u djelima mu se čuje glas autora, a Zola je potpuno objektivan. Romani mu se svode na 3-4 tipa, ponavlja se ista fabula, a tajna njegova uspjeha nije u umjetničkoj vrijednosti, nego u

političkoj podlozi hrvatskog književnog života. On smatra da Kumičić nije ni naturalist, ni realist, već romantik. (Tomić, 1970: 286)

9. POSTOJI LI RAZLIKA IZMEĐU REALIZMA I NATURALIZMA?

Šicel tvrdi kako neke značajne razlike poetike realizma i naturalizma ustvari i nema. Realisti naglašavaju vjernost u crtanju života, potrebu izražavanja istinske slike stvarnosti i zdravi, vedar realizam, istinitu sliku važnih karaktera, osuđuju preživjeli romantizam, traže zdrave oči. Naturalisti ističu shvaćanje istine, zdrav naravni razum, dijagnozu duže i srca, više istine, a manje zanosa, povratak k naravi, objektivnost. (Šicel, 2000:12)

U tom velikom književnom sporu se nije radilo o različitim literarnim shvaćanjima i stavovima, već samo o drukčijim shvaćanjima društvene, nacionalno-socijalne funkcije književnosti: naturalisti traže istinu, povratak k naravi, bez naglašene poruke ili tendencije, a protivnici naturalizma tvrde kako naturalisti nemaju osjećaja za moral, etiku, kao ni za optimističku viziju budućnosti. Oni se protive unošenju elemenata ružnog i odvratnog u književnost. Problemi u tom sukobu su to što u svojim koncepcijama ni jedni ni drugi ne polaze od djela hrvatskih pisaca nego od Zole, a drugi problem je što se vrijeme tog literarnog spora poklopilo sa Khuenovom mađarizacijom, pa su svi u krajnjoj liniji polazili od toga da književnost mora biti u funkciji društvenog (političkog) života. Konačno Ibler, neutralan u tom sporu, piše da je naturalizam samo jedan korak dalje u razvitku realizma. Pisac po njemu treba imati slobodu, te biti u isto vrijeme umjetnik i prorok narodni. Šicel čitavi sukob naziva boj s vjetrenjačama. „Zaključno može se reći: čitav spor oko realizma i naturalizma u hrvatskoj književnosti u svojoj je srži bio zapravo donkihotski boj s vjetrenjačama. On, prije svega, nije nimalo pridonio piscima, jer nitko od sukobljenih strana praktički nije imao izrađen estetski sustav. Konačno sve je stalo na problemu: treba li književno djelo imati jasnu poruku i treba li ga graditi na imaginacijskoj viziji tzv. “bolje budućnosti“ i visoko postavljenim etičkim mjerilima i standardima, ili delo samo mora sve te elemente tzv. poruke indirektno sadržati u sebi“ (Šicel, 2000: 15)

10. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog može se zaključiti kako je Kumičić do najsitnijih detalja poznao Zolin manifest naturalizma, no on nije shvatio samu srž i smisao poetike naturalizma. On je samo teorijski prihvatio Zoline ideje kao što su na primjer intelektualni pristup fenomenu ljudskog života, da književnost ne smije nastajati iz mašte nego iz istinitog bilježenja stvarnosti koja okružuje pisca. Iako je i sam Zola paradoksalan u svojim pogledima, on ih uspijeva prevladati u svojem djelu zahvaljujući tradiciji Balzaca i Flauberta. Eugenu Kumičiću prevladavanje paradoksa ne uspijeva jer on u tradiciji vlastite nacionalne književnosti ima jedino Augusta Šenou. Umjesto da se suprotstavi, Kumičić polazi od Šenoine romantičarske koncepcije književnosti i to ga dovodi do raskoraka između vlastite teorije i prakse. Kumičić se upoznao s naturalizmom na samom njegovom izvoru, u Parizu i nakon toga ga predočio u članku „O romanu“, no na tome je sve i ostalo jer se njegovi romani mogu svrstati u trivijalnu književnost, a naturalistički elementi su jedva primjetni ili ih uopće nema. On u svojim djelima u prvi plan stavlja pripovijedanje, nastoji iznenaditi čitaoce neobičnim događajima, uvodi velike kontraste te u je želja zabaviti čitaoca raznim intrigama, spletkama i neočekivanim obratima. Objektivnost, koja je jezgra naturalizma, u njegovi djelima ne postoji. I na kraju, nakon detaljnijeg proučavanja Kumičićeva stvaralaštva, može se zaključiti kako Eugen Kumičić bezobzira na to koliko je želio uvesti naturalizam u hrvatsku književnost to mu nije nimalo pošlo za rukom.

LITERATURA

1. Čedomil, Jakša, *Eugen Kumičić, PSHK*, knj. 62, Zora, Zagreb, 1976.
2. Kumičić, Eugen, *Gospođa Sabina*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
3. Kumičić, Eugen, *O romanu, PSHK*, knj. 62, Zora, Zagreb, 1976.
4. Kumičić, Eugen, *Olga i Lina*, Riječ, Vinkovci, 1997.
5. Nemeč, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana (od početka do kraja 19. stoljeća)*, Znanje, Zagreb, 1995.
6. Pasarić, Josip, *Hoćemo li naturalizam?*, u: *Vijenac*, br. 62, Matica hrvatska, Zagreb, 1883.
7. Šicel, Miroslav, *Polemike u realizmu i naturalizmu u hrvatskoj književnosti, Dani hrvatskog kazališta- Razdoblje realizma u hrvatskoj književnosti*, HAZU/ Književni krug, Zagreb/ Split, 2000.
8. Tomić, Josip, *Kumičić i Zola, Hrvatska književnost prema europskim književnostima – od narodnog preporoda k našim danima*, Liber, Zagreb, 1970.
9. Zola, Emil, *Eksperimentalni roman*, u: *Povijest književne teorije*, Liber, Zagreb, 1979.
10. Zola, Emil, *Nana*, Naprijed, Zagreb, 1965.